

MÓRINGLEVÉL – HÁZASSÁGI KÖTÉL

VIRÁGGÁBOR

A vajdasági néprajz szakirodalmában mindeddig egyetlen tanulmány: Jung Károly: *Bács-Bodrog vármegyei móringlevelek a Vajdasági Levéltárban* foglalkozik (*Köznepok és legendák*. Forum, Újvidék, 1992, 26–37. p.) a népi jogszokások körébe tartozó móringleveléssel. Dolgozatában kiemeli Bellosics Bálint hivatkozását azon tényre, hogy a múltban a néhai történelmi megyénkben igen nagy népszerűségnek örvendett a móringlevelés, ennek ellenére Jung mindössze három móringlevelet talált a nevezett levéltárban. Tanulmányában hivatkozik Mándoki Lászlóra, aki több száz móringlevelet tett közzé, amelyeket a református lakosság körében gyűjtött, majd jó ráérzéssel a következőket sugallja: „... nálunk is utána kellene nézni a református községeinkben az esetleg fennmaradt ilyen hagyatéknak”. Bár ő csak három móringlevelet talált, bizakodó, és leszögezi: „Mindebből az a tanulság, hogy – a jelek szerint – érdemes területünkön kutatni, mert remélni lehet további móringlevelek felbukkanását.”

Kutatásaim során véletlenül bukkantam páratlan mennyiségű és értékű néprajzi anyagra a feketicsi református egyház levéltárában. Ezek a házassági szerződések 1810 és 1879 között keletkeztek, és a *Moring Levelek* jelzetű könyvben olvashatók.

A könyvben található móringlevelek egy része másolat, amelyet a rendszerező a néki utólag bemutatott eredetiről másolt le. Amelyiknek megtaláltam az eredetijét, azt a másolat előtt közlöm. A dokumentumok nagyobbik része azonban eredeti.

A magyar szakirodalomban Mándoki László és Tárkányi Szűcs Ernő foglalkozott részletesen a hitbér kérdésével. Különösen az utóbbi tárgyalja kimerítően azokat *A magyar népi jogszokások* című könyvében. Kialakulásának történelmi fejlődését vizsgálva megállapítja: „A házassági szerződések

leglényegesebb, önállósult és kiemelhető típusát a hitbérmegállapodások alkották. A hitbér a középkor házassági vagyonjogának volt az intézménye, amely a 20. század közepéig fennmaradt ugyan, de céljában és tartalmában jelentős fejlődésen ment át. Valójában ez még a nő vételára, amit azonban már nem a nő tényleges átvételekor kellett fizetni, hanem a férj vagyonát zálogjog erejével terhelte, és halála után vált esedékessé a nő javára.”

A *hitbér* feltételei a 18. századot megelőző évszázadokban különböztek egymástól aszerint, hogy országos, városi jogról vagy Erdélyről volt szó.

Az országos jog szerint – ezt hangsúlyozza Werbőczy István *Hármaskönyve* is – a hitbér a törvényesen férjhez adott nő pénzbeli díja, amelyet szüzessége elvesztése és házassági kötelessége teljesítése fejében, férje halála után kapott. Ez az összeg férje vagyoni helyzetének függvénye volt. Az asszony a neki ígért díjat akkor is megkapta, ha házassága önhibáján kívül szűnt meg.

A városi jogban, így a Szepességben, ugyancsak a nő díja, elsősorban ingóság. Ez itt csak akkor járt, ha a férj a házasságkötés után egy év és hat hét alatt elhalt, gyerek pedig nem maradt.

Erdélyben jegyruha néven ismerték a hitbért, ami az országos jogtól főleg a megadás módjában különbözött: két részét készpénzben, egy részét ingóságokban fizették.

„Ezek a kötelező, a törvényes hitbér alakzataiként kerültek alkalmazásra olyan esetben – mondja Tárkányi Szűcs Ernő –, amikor szerződéses (írott) hitbérben (házassági bérben) nem történt megállapodás. A 18. században szinte országosan és ugrásszerűen megemelkedett a szerződéses hitbérüggyek száma – folytatja szerzőnk –, és szokásjogi úton fejlődött ki a *móring*, az írott hitbér intézménye, a törvényes hitbér képére, de bizonyos formai és tartalmi eltérésekkel.”

A feketicsi reformátusok móringlevelei ilyen formai és tartalmi eltéréseket, pontosabban fogalmazva sajtáságokat mutatnak. Mielőtt ezeknek a hitbérleveleknek elemzésére térnék, nézzük hogyan határozza meg a nép a magyar nyelvterületen a *móring* fogalmát.

Az *Új Magyar Tájszótár* harmadik kötetében a *móring* címszó alatt a következőket olvashatjuk:

„*móring*¹: menyasszony hozománya.

a) a menyasszony kelengyéje;

b) a másodszor férjhez menő özvegyasszony hozománya.

*móring*²: az a pénzösszeg, ritkábban egyéb ajándék, amelyet a vőlegény eljegyzéskor a menyasszonynak ad.

a) az eljegyzéskor esedékes pénzösszeg egy része, amelyet a vőlegény foglalként már a lánykéréskor átad a menyasszonynak

*móring*³: házassági szerződésben kölcsönösen vagy az egyik fél által a másik javára kikötött összeg:

- a) a földterületre vonatkozik ez;
- b) az a pénzösszeg, ingó vagy ingatlan vagyon, amelynek a másik fél által való öröklésről a házasulandók egymást szerződéssel biztosítják;
- c) az a pénzösszeg, illetve vagyonrész, amelyet a férj halálakor a feleség örököl;
- d) az a vagyonrész, amelyet a családos özvegyember új házasságának megkötése előtt halála esetére leendő feleségének szerződéssel biztosít;
- e) az özvegy öröklést helyettesítő évjáradéka;

*móring*⁴: a házasság anyagi feltételeivel, a majdani házastársak öröklésével kapcsolatosan létrejött megállapodás, szerződés a menyasszony és a vőlegény családja között;

*móring*⁵: házassági ajándék;

- a) pénz
- b) *móring*.”

Mándoki László a siklósi reformátusok házassági szerződéseit elemző tanulmányában a korábbi tájszótáraink alapján két megfogalmazását adja a hitbérnek:

1. az a pénzösszeg, amin megvette a vő a lányt leendő feleségének. Ebből vették a lakodalmi ruhát stb. Lehetett a *móring* pénz is, jószág is, mondja Mándoki;

2. az a pénzösszeg, amelyet a házasság alkalmával a családos özvegyember kiköt második felesége számára.

Végül pedig zárjuk le a szó jelentésének értelmezését, illetve a fogalom meghatározását a *Magyar Néprajzi Lexikon hitbér* címszavával:

„*jegybér, móring, móringbér*: az a díj, amelyet a férj a házasság megkötése és teljesítése esetére ígér a felesége részére”.

A *móring*levelet – ez kivétel nélkül érvényes a feketicsi hitbérlevelekre is – a házasság megkötése előtt írásban, sokszor házassági szerződés formájában kötötték ki. A megállapodást a menyasszony és a vőlegény, valamint két, néha több tanú, sőt a jegyző, meg *bizonyoságg*ként maga a lelkész is aláírta. A dokumentumot, mint általában a református falvakban, az anyakönyvi iratokat kezelő lelkésznel helyezték el a feketicsiek a *Moring Levelek* jelzetű könyvben.

A házassági szerződésekben a megállapodás feltételei és körülményei a helyi szokás szerint változtak. A feketicsiek *móring*leveleket szinte kivétel nélkül csak a második házasság esetén kötöttek. Van néhány hitbérlevél, amelyből nem derül ez ki egyértelműen, azonban a fentiek nagy száma sejteti ezekről is, hogy második házasság megkötése előtt íródtak. A *móring*leveleket leggyakrabban a lelkész fogalmazta meg, és íratta alá a tanúkkal. A feketicsiek a *móring* intézményét valószínűleg korábbi lakhelyükről hozták magukkal,

időrendben az első móringlevelük azonban csak 1810. november 15-éről keletkezett, és az akkori lelkész, Kertvéllesy Pál látta el a bizonyosság jeléül kézjegyével és pecsétjével.

Itt egy történelmi kitérőt kell tennünk Kertvéllesy Pállal kapcsolatban, hiszen ő volt az, aki rendet teremtett a feketicsi reformátusok között, ő teremtette meg a mai értelemben vett „modern” feketicsi gyülekezetet.

Kertvéllesy széles látókörű, művelt ember volt. 1810-ben jött Feketicésre, és huszonnégy évig vezette az eklézsiát. Debrecenben tanult, tudott latinul, németül, ezenkívül olvasott franciául, görögül és héberül. Igen zilált viszonyokat talált ami az eklézsia dokumentumait, jegyzőkönyveit illeti. Igaz, előde, Kozma Sámuel, a rendszerető, a célratóró lelkész kezdte meg rendszeresen tartani a presbiteri gyűléseket, s azokról pontos jegyzőkönyveket vezetni. Mindez csak két évig tartott, két év után végképp elhallgatott. Az 1819. évi, Báthory Gábor püspök egyházlátogatása alkalmából írott jelentésében Kertvéllesy meg is jegyzi az elhallgatás tényéről: „A Presbyterialis gyűlés actáinak jegyzésére nézve meg valya az író, hogy fel jegyez ugyan maga némellyeket, de hogy mindeneket fel jegyezzen tanátságosnak nem tartya, tanulván az antecessora példáján, a’ ki éppen az ebben való nagy accuratiója miatt nagy bosszúságot szenvedett ’s gyalázatot szenvedén meg szűnt leg kissebbet is jegyezni.” Óvatossága ellenére mégis sikerült rendet tennie a gyülekezet adminisztrációjában. Ő kezdte vezetni a *Moring Levelek* könyvet, amelybe felvett, bemásolta az eredeti hitbérleveleket. Ténykedéséről egy másik lelkésztársa, Szilády János meg is jegyezte: „Tett, munkálkodott – de ovatosan; csendesesen haladt, de folyvást és békén, úgy, hogy az ő idejében az egyház végre csakugyan virágzásnak indult.”

A házasulandók írásos megállapodásai különböző néven kerülnek megfogalmazásra: *contractus*, *contractus matrimonialis*, *házassági ajánlat*, *házassági köté*, *házassági szerződés*, *megegyezés*, *moring levél*.

A feketicsiek a szokásoknak megfelelően móringlevelet, a megállapodást eljegyzéskor, tehát mindig a házasság megkötése előtt kötötték, rendszerint két tanú jelenlétében. A tanúk számában van eltérés, ezeket a magánokiratoknak tekinthető móringleveleket gyakran az egyházi vagy világi előjáróság – a presbiterek, az esküdtek, a jegyző is hitelesítették aláírásukkal, olykor a lelkész is aláírta bizonyosággal. Ezáltal a móringlevelek közokiratokká lettek.

A keletkezés helye szerint a móringleveleket három csoportba sorolom:

a) *magánokirat*, a móringlevő saját kezűleg, esetleg más által, de tanúk vagy azok jelenléte nélkül adja:

„Én Bertok Miháj ajálom azzon moringot Száz forintott az énel jegyzet felleségemnek Vég Máriának

(1831. aug. 20.)”

vagy másik példa:

„Én Fejszés János Elvettem Cina Ersébet 1833 Esztendőben 21 Aprilisban, Ol Feltitel hogy ha az ur isten Engemet Kiszóllít evilágbol Által ajánlom Fél Szóllótt Moringba hogy ha nékem Gondomat viseli amelyet Szívesen vállal magára Mint hittves társ Én Tiszta szívemből Alyálom

X

Én Cina Ersébet Alyálom magamatt Es Kötelezem hogy ha az ur Isten Engemet Kiszolit Ez árnyik Világbol Ajálok Tiz forintott Moringbann Tiszta Szivemből.”

b) *egyházi közokirat*: a lelkész, a presbiterek, násznagyok, esetleg más tanúk előtt móríngolnak, majd azután aláírják vagy látják el kezük „keresztvónásával”: „Alább írt megemlékezvén arról, hogy halandó vagyok, ezen Levelemnek rendiben adom tudtokra mindeneknek, a' kiknek illik, hogy én az én Feleségemnek Kakas 'Su'sánnának azon esetre, ha halálom történne, rendelék az én erántam és első Feleségemről maradtott gyermekeim eránt meg mutatott és eléggé meg nem jutalmazható hűségéért 200, az az kétszáz Forintokat Tzédulában, ólly fel tétel alatt: hogy ha házamban gyermekeimmel csendesen nem maradhatna, és a' szükséges élelmet, ruházatot ő reá nézve gyermekeim ki nem szolgáltatnák azon két száz Forintokat javaimból Törvény útján is meg vehesse és arról tettése szerént rendelést tehessen. Feketehegyenn Szent Jakab Havának 15^k napján, '833^k Eszt.

Előttünk

Kertvélesy Pál

L. S.

Dongó Mihály

Keze X vonása

Rendes Prédikátor

Boldi'sár Imre mk

Segéd Prédikátor előtt

Kakas 'Su'sánná

keze X vonása.”

c) *világi közokirat*, az előljáróság tagjainak, jegyző jelenlétében frott házassági szerződés:

„Házassági – Szerződés

Mely a mai napon egyrészt Besnyi Sándor – másrészt pedig özvegy Juhász szül. Lukáts Zsusánna asszony mint házasulandó felek között következőleg köttetett:

1^{ször} Kijelentik Besnyi Sándor és Lukáts Zsusánna hogy ők kölcsönös hajlamból egymással házasságra lépnek.

2^{ször} Mindegyik fél a jelenleg tulajdonjoggal bírt vagyonát megtartja és arról minden közösséget kizárva önként és szabadon rendelézik.

3^{ször} Amit a házasulandó felek a házasság tartama alatt együtt szereznek az közös leend.

4^{ször} Azon esetre, ha Lukáts Zsusánna egyenest leszármazó örökösök hátrahagyása nélkül férje előtt meghalna, akkor az egész közszerzeményt férje

öröklendi; ellenben ha Besnyi Sándor előbb elhalna mint neje, akkor a közszeremény felerészben özvegyére felerészben pedig első házasságából nemzett gyermekeire szálland.

^{5szór} Kijelentik a szerződő felek hogy jelen házassági szerződés önakarattal létrejött, s hogy azt a törvényes egyházi egybekelés napjától fogva jogérvényesnek tekintik.

Kelt Feketehegyen 1872. Május hó 21^{én}

Előttünk

Buruzs István

Toth Sámuel

Molnár Miklós jegyző.”

Besnyi Sándor

Lukáts Zsuzsána

A móringlevél világi közokirat jellegét erősítette az is, hogy 1851-től 15 krajcáros állami okmánybélyeggel felülbélyegezett, és a község pecsétjével ellátott papírra írták azokat. A feketicsiek nagy jelentőséget tulajdonítottak mindezen okiratoknak, láttuk, a lelkész azokat az egyházi könyvbe bejegyezte, amit pedig nem, azt átadták neki megőrzésre. Természetes folyamat volt ez, polgári házasság még nem volt, így az egyházi házasságkötést tekintették hivatalosnak.

Kik móringlevélnek?

Az alábbi házassági szerződést a férjhezmenendő özvegyasszony volt anyósa – úgy tűnik rendkívüli fontossága miatt – öt tanú jelenlétében kötötte jövődöbeli mostohavejével: „Melly tétetett egy részről özv. Bíró Mihájnén, más részről Ifj. Szűts Gáspár között a’ fejebb írt özv. Bíró Mihájnén vagyonyjának halála után leendő birtokáról úgy mint

1. Mivel a’ lejjebb írt Ifj. Szűts Gáspár most ez alkalmatossággal özv. Bíró Mihájnén menyét Kis Erzsébetet néhai Ifj. Bíró Mihájnén házastársul el veszi, özv. Bíró Mihájnén mint eddig való Gazda a’ Gazdaságot egészen által adja fojtatni és reá gondot viselni.

2. Ifjú Szűts Gáspár ajánlja magát arra hogy a gazdaságot szorgalmatosan fojtattya, el nem fogyasztya, hanem gyarapította, attól mindenféle adozásokat és szolgálatokat meg tesz, az özv. Bíró Mihájnén pedig mint felesége után való napát tisztességesen ruházza és táplálja.

3. a’ fejebb írt özv. Bíró Mihájnén igéri, hogy halála után minden névvel nevezendő ingó bingó Jóságot egyedül Ifjú Szűts Gáspárra hadja a’ ki neki haláláig tisztességesen gondját viselni köteles

4. Köteles Ifjú Szűts Gáspár ez egyesség szerent arra is hogy hitvesének Kiss Erzsébetnek árva Leánykáját Bíró Máriát a’ ki most 8 hónapos, ha az Isten meg tartya, fel nevelye ruházza mint maga gyermekét, és annak idejébe ki is házassította.

5. Hogy ha pedig Szűts Gáspár meg találna hamarébb halni mag nélkül mint özv. Bíró Mihájnén, Szűts Gáspárnak Attyának vagy akár mely nemzettségének Bíró Mihájnén Gazdaságához semmi jussa nints, ha pedig magzatot hágy maga után Szűts Gáspár, a' magzatra száll a' Gazdaság.

6. Most Bíró Mihájnén által ad Szűts Gáspárnak 3 Lovat, Szűts Gáspár pedig visz a' Bíró Mihájnén házához 3 tehenet és egy Borjút.

Mellyről is adják a' Contrahens felek ezen Contractualis Leveleket kezek X vonásokkal meg erősítve egy másnak hasonló párba."

Van példa olyan esetre is, amikor a vő jövendő apósával köt szerződést:

„Cservenkai Takáts Legény Wagner János eljegyzetté magának jövendő Házastársul Feketehegyi Takáts Mester Tzuszlag Márton hajadon Leányát Katharinát ilyen egyezés mellett: hogy a nevezett Tzuszlag Márton Wagner Jánost mint Vejét örökös lakosúl a maga Házába felveszi úgy hogy az Ipa halála után a Ház, ilyen feltétel alatt a vejére fog szállani, hogy Tzuszlag Márton még két neveletlen Gyermekének Borbálának és Mártonnak külön külön 100 az az Száz; Száz forintokat fog fizetni Betsi B. k mellett.

Ha a' Férfi Wagner János örökös nélkül halna meg abba az esetben az ő öröksége amely Cservenkán van, testvéreire megyen által, az itt való örökség pedig marad az Özvegyre; ha pedig az Asszony hal meg örökös nélkül, akkor az ő testvéreire megy a Tzuszlag Márton öröksége."

Közös, osztatlan vagyon esetében a másik, vagy a többi tulajdonos is aláírta a szerződést. Ilyen esetre példa az Ubornyai fivérek kötötte szerződés. Vagyonuk a házasság megkötése pillanatában még osztatlan egy tagban van, ezt a móringoláskor ki is hangsúlyozzák és ők ketten írják alá.

„Morjng Levél

Én alol is megnevezett Ubornyai János Isten' rendelése szerint második Házasságra lépven vettem magamnak Házastársul Dani János Leányát Mariát a' kinek szeretetem jeléül ígérek 50 azaz ötven VczForintokat Házassági kötélféjébe, úgy, hogy ezen Summat Jósef Testvérem, a' kivel most együtt gazdálkodom, ész mind a' kettőnknek vagyonunk osztatlan egy tagban van, az én özvegyemnek mindjárt halálom után tartozzon, vagy ha megnevezett Testvéremnek halála az enyimmnél még hamarabb történne az én javaimban örökösülendők tartozzanak kifizetni.

Költ Feketehegyen. 1836^k Eszt. Augusztusa 7^{dikén}

Ubornyai János MK

Ubornyai Josef mk."

Találunk példát olyan esetre, amikor a mostohaapa móringol és nevelt fia javára köt egyezséget a községi elöljáróság jelenlétében:

„Alól írott Fekete-hegyi Lakos tekintvén mostoha fiamnak Szabó Jánosnak nyóltz esztendőskorától fogva nállam lett Szolgálatyát betsületes maga vise-

letét azzal a' fel tétellel ha ő ennek utánna is illendő erántam való fiúi engedelmességgel szeretettel 's munkássággal lessz, e következő ajánlást tészek reá nézve, hogy mind ingó mind ingatlan Jóságomban halálom után örökösnek hagyom. Hogy ha pedig mostani feleségemtől vagy ha a' mostaninak halála történe és ismét házasságra lépnek 's tölle gyermekem vagy gyermekeim születnének: ebben az esetben azt a' határozást állítom, hogy mind ingó mind ingatlan jószágomban a' fent említett mostoha fiam annyi részt vegyen, a' mennyit vesz a' talám Születendő édes Gyermekeim. Ha pedig több gyermekeim Születnének egynél, ekkor mind Ingó mind Ingatlan jószágom annyi részre osztódjon a' hány számot tesznek a' talám Születendő Gyermekeim mostoha fiammal együtt. Mellynek nagyobb bizonyására adom ezen magam neve, Helybeli notarius és elől-járók nevek 's Helység szokott petsétyével meg erősített egyezésbeli írásomat.

Költ Fekete-hegyen 1818 d. 9^a

Coram nobis

Petro Német Judice

Joanne Butor Jurate

Michaele Lodi "

Johanne Császár m. s. Notarius."

Visolyi János

Fekete-hegyi lakos.

A házasságkötés egyik aktusa volt az is, hogy a móringlevelet nyilvánosan felolvasták, szinte mindegyikben olvashatjuk: „Én alább írt adom tudtokra azoknak a' kiket ezen dolog illet; Alol írt adom tudtokra akiknek illik stb.”

A móringszerződésbe felvett szolgáltatások tárgya pénz. A móringszösszege 10–500 forint, a vagyoni viszonyoktól függően, általában azonban 100–200 forintot ígértek a házasulandók, de előfordult jószág is: „Szűts Szűts Gáspár pedig visz a' Bíró Mihájné házához 3 tehenet és egy Borjút.”

Kaszás Sámuel jószágot és a házasságkötés után szerzendő szőlőt móringsolja 1825-ben:

„1^{ör} Én alol írt Vő legény házas társam hívségének némi nemű meg jutalmazására adok edj fias tehenet minden Szaporodásával, mellyet ha talán az ő halála elébb történe első Férjétől származott gyermekei tőlem meg kívánhatnak.

2^{ör} Fél szöllőt, de a' mellyet még ezután Szerzek ha módodom lessz benne, ha pedig addig halálom történe míg Szerzethetném, halálom után gyermekeim a' megnevezett mennyiségű szöllőt tartozzanak meg adni.”

Nem ritka az olyan eset – például Bútor József móringlevele ilyen –, amikor pénzt és tartást ígér halála utánra a jövődő férj:

„1^{ör} Én Butor Jó'sef, mint vőlegény ha az élet és halál ura által hamarább kiszóllítván mag nélkül az életből mint nevezett nőm, akármí néven nevezendő ingó vagy ingatlan vagyonomból ajánlok és rövid szóbeli per útján is kiadatni rendelek részére, és pedig egy év alatt

1^{-ör} 100 az az: száz o. é. forintot,
 2^{-ör} tartására évenként 30 az az harmincz o. é. forintot,
 3^{-ör} szinte táplálására 6./ hat pesti mérő búzát megörölve, négy pesti mérő
 árpát és két pesti mérő szemes kukorocát évenként,
 4^{-er} 1 és 1/2 az az másfél mázsás sertést évenként,
 5^{-ör} kötelezem örököseimet számára egy szabadlak kimutatására 's tűzrevaló
 ellátására.”

Találunk példát ingatlanra is, főleg szőlőt mórिंगolnak, Vajda Péter fél szőlőt ígér: „Alább írt egy részről mint halandó, más részről mint hűséges Házás-társ, örökös hitves társul magamhoz kaptolván Révész Klárát: azon esetbe ha halalom történe, és az én első Feleségemtől született Fiam fel nevedekvén hajlékomba miatta maradása nem lehetne; ajánlom nékie és hogy okvetetlen által adassék akarom a' most birtokomban levő egy hej szőlőmnek a' felét mellynek állandóbb vóltáról adom ezek kezem kereszt vonásával meg erősítettett Levelemet;”

Farkas Péter fél telek földet, házat, szárazmalmot mórिंगol Bátsi Ferenc özvegyének, Tóth Erzsébetnek:

„Tehát én ő néki Birtokomba levő 1 fél Sessio földet, Házammal száraz malmomat örökös és meg másolhatatlan módon által adom, olly fel tétetellel, hogy azt ő tőle semmi féle Maradékot el- nem veheti.”

Özvegy Bíró Mihályné viszont teljes gazdaságát mórिंगolja mostohavejének: „... a' lejjebb írt Ifj. Szűts Gáspár most ez alkalmazotassággal özv. Bíró Mihájnén menyét Kis Erzsébetet néhai Ifj. Bíró Mihájnét házás-társul el veszi, özv. Bíró Mihájnén mint eddig való Gazda a' Gazdaságot egészen által adja fojtatni és reá gondot viselni . . .”

Mórिंग címén az asszony javára lekötöttek szerzeményi javakat, holtig tartó lakást és tartást: „én Lódi István, szeretetből eljegyzett nőmnek, Zelizi Sárának, azon esetre, ha az Úr előbb ki szollítana, házammal mind addig míg nevetem viselendi, gyermekeim által saját vagyonomból ki szolgáltatandó tisztességes tartást ígérek”.

Az asszony újbóli házasságáig Kis János férj lakást biztosít: „Anno 1818Esz-tendőben Kadár Mihály 13^{ik} December El jedzete Sipos Lidiát Kis János el maradót özvegyét Következendő hazas társul melynek ajánlot vagy moringolta azt hogy ha történi hogy az Ur Isten őtet Eléb ki Szollítja az halál által míg az ő neviről nevezetik adig az házába Szabadon mint magaeba Lakhatik.”

Schvepler Márton viszont csak tartást rendel el özvegye számára: „Mely szerént én alol írott házasságra lépvén néhai Schvepler Márton özvegyével Majer Máriával – nevezett nőm részére, történhető halalom esetében, e' következendőket, biztosítani 's örököseim által következendőket tellyesítetni kívánom:

1. Míg nevemet viseli minden vagyonomban bent marad. –
  2. Évenként tartására hat mérő búzát két mérő árpát tartoznak kiadni
  3. Évenként egy fertály kaszállót – melyet maradékim mivelnek 's egy fertály szöllőt, mely az nevezett nőm míveltet. –
  4. Két tehénnek helyet és évenként kitartást s' egy harmadrész kertet.
  5. A' mit nőm házamhoz fog hozni, az az ő gyermekeire vissza megy.
- Kelt Feketehegyen 1845. Sept. 18^k."

Kerekes János az „ősi vagyonából” mórिंगol „jövendő” özvegyének: „Alább írt adom tudtokra kiket e' dolog most és jövendőben illethet, hogy én Néhai Bátsi János Özvegye született Vida Ilona asszonnal házasságra lépven hozzája viseltető igaz szeretetemből, ígérem nékie, magamat ezennel önként kötelezve, 400 az az négy száz Forintokat Váltóban? mellyhez képpest rendelem, hogy azon kitett summa, engemet illető ősi vagyonaimból történhető halálom után nékie minden hijjánosság nélkül kifizettessen ha különben nem, Törvényi hatóság által.”

A házassági szerződések elenyésző eseteiben – például Pennik János mórिंगlevelében – érintik a közös szerzeményt is, arról is rendelkeznek: „Mely szerént én alol írott páros életre lépven Bene Sárával – kötelezem magamat, történhető halálom esetében, hogy nevezett nőmnek 40 vfortot javaimbol hagyok, – az egybekelésünktől fogva pedig – közkeresetünknek fele – szinte nevezett nőmnek ki adatni rendelem.”

A házassági szerződés feltételei között sokszor találunk korlátozó meghagyásokat. A mórिंगoló bizonyos feltételek teljesítéséhez, illetve nem teljesítéséhez köti a mórिंगot, például Szanda Gáspár a házastársi hűség tapasztalását hangsúlyozza: „Szanda Gáspár, eljegyezvénn magának Házastársul Vajda Máriát – négy, öt esztendő alatt történhető halála esetébe ajánl 40: negyven Vfortkat, ha pedig tovább együt élnek 's Házastársának hűségét tapasztalja, különösebb rendelésével is fog rolla gondoskodni.”

Sápi Lajos „Korizs Juliána menyasszonyának igéri, hogy míg őket isten együtt élteti, mindig hű gondviselője leend, ha pedig isten őt előbb kiszólitáná az élők közül, azon esetre kötelezi örökösait ezen végakarátjának minden visszavonása nélküli megtartására: hogy Korizs Juliánának míg csak mint özvegy az ő nevét viseli, házánál lakást, tisztességes tartást adjanak,” azonban pénzt ígér azon esetre: „ha nevét letéve, mint özvegy máshoz menne férjhez, végkielégítésül neki 100 az az száz forintot kifizessenek”.

A gyermek nélküli házasság szerepel Gyarmati József 1855-ben kötött hitbérlevelében korlátozó meghagyásként. A megajánlott összeget az özvegy csak a vele nemzendő törvényes örökösök hiányában kapja meg: „Alol írt ezennel adom tudtokra azoknak akiket illet, hogy Vezse Juliánával – Vezse Miklós és néhai Tamás Sára – feketehegyi lakosoknak hajadon leányukkal a' törvény

szerént házasságra lépven néki hozzá vonszó szeretetem jeléül 100 – szóval – egy-száz pengő forintot köteleztem azon esetre, ha nála előbb, és vele nemzendő törvényes örökös nélkül halnék meg.”

Ugyancsak a gyermektelenség feltételéhez köti a Csete Bálint 1855-ben ígért móríng kifizetését halála utánra özvegyének: „én Csete Bálint nőmnek Balog Er’sebetnek azon esetre, ha az Úr nála előbb és tőle származott gyermekek nélkül kiszóllítand 400 ./. négyszáz váltó forintot vagyonomból Kifizetendő hagyk”.

A feketicsiek móríngleveleinek nagy részében a kölcsönösség érvényesült, tehát a menyasszony is ajánlott fel móríngot jövődő férje javára, nagyjából hasonló feltételek és meghagyások alapján, mint amelyeket leendő házastársa nyilatkozata tartalmazott. A szakirodalom ezt nevezi *ellenmóríngnak* vagy *kontrahitbérenek*. Vizsgált szerződéseink egy része azonos összegű pénzt ajánl halála esetére férjének, de van a móríngösszeg felére, sőt egyharmadára is példa:

„a) Egy részről én Balog István nőmnek Vajda ’Su’sánának azon esetre, ha az Úr nála előbb ki szóllítna 150 ./. Százötven váltó forintokat néki vagyonomból ki fizetendőket kötelezek.

b) Más részről én Vajda ’Su’sána férjemnek, Balog Istvánnak 100 ./. Száz váltó forintokat előbb történendő halálom esetében neki sajátomból fizetendőket rendelék.”

Figyelemre méltó Csete Bálint és Tolnai Katalin, Bordás András özvegyének 1835. február 11-én kötött mórínglevele. A vizsgált anyagban mindössze két olyan házassági szerződést találtam, amely feltüntette az asszony „vagyonkáját”, ezek közül ez az egyik. Csete Bálint 100 váltóforintot ajánl, Tolnai Katalin pedig a következőket: „. . . én Bordás András Özvegye Tolnai Katalin arra az esetre, ha előbb történik halálom mint Férjemnek, a’ hozzá szállított, ’s alább az *A* betű alatt meg nevezett javaimat, senki jussát hozzá nem tartván mind neki hagyom.

A viszek a’ Férem Csete Bálint házához öt mérő búzát, öt mérő Zabot, házi és konyhabeli eszközöket. Egy Sessio Föld termését, a’ mely búzával van be vetve. Van még ezeken kívül első Férjemtől rám maradt három kapa az az fél szöllöm, de ezt egyedül az alatt a’ feltevés alatt hagyom mostani Férjemnek, ha tíz esztendőket töltök el vele házasságba.”

Sok esetben a nő ágyneműt: párnát, vánkost, lepedőt, derékaljat, esetleg kiházásítási javait vagy egy részüket, korábbi vagyonát, a hozományokat móríngolta: Sárándi Mária 1836-ban tiszta szívéből egy derékaljat, egy lepedőt, két párnát és egy párnatakarót ellenmóríngol. Egy másik menyasszony, Bátsi Ferenc özvegye pedig a vagyonát ígéri: „Én pedig említett Bátsi Ferenc özvegye Tóth Erzsébeth az én részemről azt ajánlom és ígérem, hogy a’ mi

Kis vagyont említett Farkas Péter Férjem Házához viszek, ha én előbb mint ő, meg halnék; az mind ott maradjon.”

Bútor Zsuzsánna ellenmóringként ágyneműt és pénzt ígér férjének: „Én pedig Bútor 'Su'sánna, mint menyasszony, ha elébb találnék jobb életre szenderülni mag nélkül mint főntebb nevezett férjem menyasszonyi hozományomból rendelkezése alá ajánlok két vánkost, egy derékalj, 's két lepedő ágybelieket, és 100 az az száz o. é. forintot.”

Margarita Ekszlin 1835-ben „Ugy mint a' Leány részről ígérek Moringban 3 kapa az az fél Szöllőt és minden akkor található Házi és konyhabéli vagyonomat vagy Áinrigtungomat” móringolja férjének, nemes Pálfi Jánosnak.

Olyan ellemóringra is akad példa, amikor a férj csak ingóságot ígért, az asszony viszont pénzt hagy: „Én Fejszés János Elvettem Cina Ersébetett 1833 Esztendőben 21 Aprilisban, Ol Feltitel hogy ha az ur isten Engemet Kiszóllít evilágból Által ajánlom Fél Szöllőt Moringba hogy ha nékem Gondomat viseli amelyet Szívesen vállal magára Mint hittves társ Én Tiszta szívemből Alyálom . . .

Én Cina Ersébet Alyálom magamatt Es Kötelezem hogy ha az ur Isten Engemet Kiszolit Ez árnyik Világból Ajálok Tiz forintot Moringbann Tiszta Szivemből.”

Az ellenmóring mindig a menyasszony vagyonának függvénye, ha nem volt, akkor csak hűséget ígért viszont az asszony, mint azt Kórizs Julianna esete is bizonyítja: *a nő ígéri feleségi hűségét, gondviselését leendő férje irányában.*

Az asszonyok az ellenmóringban szintén tesznek korlátozó meghagyásokat. Perlaki Lídia 1853-ban feltételhez köti a viszont ígért összeg kiadatását: „én Perlaki Lídia, a főlebb nevezett Barna Jánosnak mint törvényes férjemnek az övénél előbb történendő halálom esetében szinte 250 ./, kétszáz ötven váltóforintokat vagyonombol kiadni rendelek oly módon azomban, hogy ha az eskü naptól számítva egy év alatt meg halnék, akkor a' 250 forintot testvéreimnek engedje által, és tsak az egy év utáni halálom esetében tartson reá számot”.

A móringlevelekben találunk olyan meghagyást is, amelyben leltári tételként felsorolták a férj házához vitt vagyont. Ez azért érdemel figyelmet, mert Bene Erzsébet 1834-ben ellenmóringjában kikötötte, halála esetében a leltárban feltüntetettek közül mit nem hagy a férjnek: „Én pedig mint Feleség, arra az esetre, ha elébb történik halálom mint Férjemnek, a' hozzá szállított 's alább az A betű alatt megnevezett javaimból egy ágyat úgy mint: egy párnát, egy dunyhát, 2 vánkost, egy lepedőt adok hogy holtáig senki jussát hozzá nem tartván használhassa . . .

A: Egy egy esztendő Disznó; Öt véka rostált Búza, Öt derék aj; két tizt dunyha és egy festett; Hét vastag háló lepedő; Egy nyoszolya és három Szalma karszék; Egy nagy láda és egy nagy tükör; Három tizt lepedő; Hét abrosz,

tizenhét szakasztó kendő; Négy új fehér lepedő; Egy bádóg meszejes, és egy bádógfertájos; és egy bádóg tótsér; egy réz gyertya tartó.”

Vonatkozhat a korlátozó meghagyás a menyasszony részéről a házhoz vitt tőkére: „én Zelizi Sára fent nevezett Férjemhez vitt 1500. Vfortokat nékie míg él használás végett kamat nélkül által adom, fentartván magamnak az ezen özvegrőli szabad végrendelkezési jogot”.

A korlátozó meghagyások másokra nézve is vonatkoznak, első házasságból származott gyerekekre, rokonokra: „Kijelenti Szabó Klára hogy csak jelen kötendő házassági életében vagyoniilag szerez férjével együtt –, azt neki örökségképen hagyja s abból saját előbbeni házasságából való gyermekeire semmi rész sem várható osztály vagy örökségképen, ha t. i. ő férjénél előbb költözik el a világból.”

A fentebb már említett Csete Bálint és Balog Erzsébet házassági egyezségében a gyermeknélküliség az ellenmóringban korlátozó meghagyás: „én Balog Erzsébet azon esetre, ha férjem Csete Bálint velem nemzett gyermekek nélkül el halna vagyomból a' házához vitt 400 ./, négyszáz váltó forintot rokonaim részére vissza kívánom; – hogy ha pedig velem nemzett gyermeke maradna, úgy az említett 400 ./, négyszáz vtofrot a' Csete vagyonban közösré hagyom”.

Lódi István és Zelizi Sára házassági egyezségében az ellenmóring két módon fogalmazódik meg. Az asszony előbbi halála esetén férjére hagy pénzt; férje előbbi halála esetén – tapasztalván mostoha gyermekeinek hívségét, nekik ajándékozza a házhoz vitt összeget: „én Zelizi Sára, szeretett Férjemnek Lódi Istvánnak, azon esetre, ha halálom ő előtte történik, azon 700 ./, hétszáz váltó forintbol mit házához viszek 100 ./, Száz válto forintot hagyok; azon esetre pedig, ha férjemnek az enyimmél ne talán előbb történendő ki-mulása után az ő gyermekei engem' holtomig híven ápolnak 's tartanak, az ő hűségük jutalmául mind azon 700 ./, hétszáz válto forintot, miről főlebb szó volt, – mintegy végrendeletileg, – nékik ajándékozom 's hagyom, úgy, hogy ahhoz senki más jogot ne tarthasson”.

A születendő gyermek vallását is megszabja a házassági egyezség: nemes Pálfi János és Margarita Ekszlin 1835-ben kötött móringlevelükben megállapodnak: „mi Egy akarattal meg egyeztünk azon, hogy ha Az Úr Isten! Gyermekkel meg áld, tehát min fiú és Mind a' Leányzó A' Férfi részén való vallásra fog által írodni az az Helvetica Konfeszszion levő vallásra;”

Tárkányi Szűcs Ernő *A magyar népi jogszokások* című könyvében kiemeli a móringsnak a házassodás folyamatában játszott szerepét. Vidékeinkre vonatkoztatva azt mondja, hogy a mórings a házassági ajándékot, a nászajándékot helyettesítette, illetve pótolta „biztosítékot nyújtott arra az esetre, ha az özvegy külön háztartást akart alapítani vagy újból férjhez akart menni”.

A móríng jogi tartalmát illetően ajándékozási szerződésnek volt tekinthető, különböző feltételek teljesülése esetére. Az volt a célja, hogy a túlélő házastársat vagyoni előnyben részesítse. Teljesülésének három előfeltételét emeli ki Tárkányi Szűcs:

1. a házasság érvényes megkötése és a házastársi kötelességnek a teljesítése,
2. a szerződések egy részében az a kikötés, hogy a túlélő házastárs csak olyan esetben kaphatja meg a móríngot, ha házasságuk gyermektelen marad, vagy fiúgyermek nem születik,
3. a kedvezményezett házastárs túlélje a móríngolót.

Elemelve a feketicsi móríngleveleket megállapíthatjuk, érvényessége a móríngolók életében két okból szűnhetett meg:

1. a házastársi kötelesség nem teljesítése. Ennek jó példája öreg Fülep István móríngja, aki éppen emiatt zárta ki feleségét: „Említett Feleségemnek 3 kapa Szöllőt moringoltam: de mint hogy hűségtelenül elhagyott, annak birásából kizárom ugyan az tartozik nékem 1 fortal és 6 kapa Szölleitől 3 esztendei Királyi adóval”,

2. a házassági szerződést kötők kölcsönösen megegyeztek megsemmisítésükben. Csete Bálint és Várkonyi Klára 1849-ben ötszáz váltóforintot móríngoltak kölcsönösen. Ezt a házassági egyezséget azonban 1853-ban visszavonták és megsemmisítették. Maretsskó István és Fehér Erzsébet 1874-ben kötöttek házassági szerződést, amit egy év múlva, 1875-ben „közülakarattal önként ezennel megsemmisítettnek” nyilvánítottak. Sápi Mihály és Sápi Mihálynő 1878-ban az 1867. május 27-én „kötött házassági szerződést közmegegyezéssel önkényt megsemmisíteni” kívánják.

Elemzésnek kell alávetnünk a házassági szerződések formáját és stílusát is. A mórínglevelek formáját és stílusát a szerződést megfogalmazó egyén adja meg. Az első csoportba sorolt *magánokiratok* jórészt egyszerű, de írástudó emberek tollából származnak. A móríngoló vagy maga írta azt, vagy átengedte másnak a szerződés megfogalmazását. Ezek igen darabosak, csak a leglényegesebbre szorítkoznak: ki, kinek, mennyit ígér. Van olyan szerződés is, amelyről hiányzik a tanúk, sőt a móríngot ígérő aláírása is: „Én Bertok Miháj ajálom azzon moringot Száz forintot az énel jegyzet fellelégemnek Vég Máriának.” Legtöbb magánokiratnak tekinthető mórínglevelet a tanúk és a móríngolók ellátták aláírásukkal vagy kezük keresztvonásával:

„En N. Balog Jo'sef 1836 eszt Elvettem Hitves Társamnak Sárándi Máriját, Hogy ha amenyBéli ur Isten Engemet Kiszóllít evilágból hamarabb Mint ötet, Meg hagyom Mig fletben vagyok: hogy Tiszta Szivemből adok neki 5 forintot móríngban Melyhez a gyermekeimnek semmi jussa nemlesz Hóttam utánna 1836 eszt 16 November

En Sárándi Márija Férhez Mentem 1836 eszt N Balog Jo'sefhez Mint hitves Társa Hogy ha Engemet is a Menybéli ur Isten hamaréb Ki Szóllit ez árnyék világból mint ötet im ezeket Hagyom Még most életben vagyok Tiszta szivemből

1 Derik aj, 1 Lepedő, 2 párna, 1 párnatakaró

Melyhez Semmi jussa nem lesz sem gyermekejimnek

1836 16 November

X

Végh Jo'sef mk

Végh Ferentz mk

Az egyházi közokirat jellegű házassági szerződések formáját és stílusát a mindenkori lelkész stílusa határozza meg. Ezek a móringlevelek nagyjából öt református lelkész: Kertvélesy Pál, Nánási Fodor Pál, Berhidai Keresztes József, Kozma Lajos és Szilády János működéséhez fűződnek. Ők öten azok, akik hosszabb ideig lelkészkednek Feketicsen, így könnyen kimutathatjuk stílusukat és formai megalkotásukat.

Fentebb szóltam arról, milyen érdemei vannak Kertvélesy Pálnak a feketicsi gyülekezet konszolidálásában. Ő az, aki először – úgymond „intézményesítette” – a móringleveleket, mai szóhasználattal beiktatta őket. Hacsak korábban már a házasulandók nem írtak szerződést, akkor azt ő fogalmazta meg, kétségtelenül szokásos mintákat használt:

„Alább írt megemlékezőm arról, hogy halandó vagyok, ezen Levelemnek rendiben adom tudtokra mindeneknek, a' kiknek illik, hogy én az én Feleségemnek Kakas 'Su'sánnának azon esetre, ha halálom történne, rendelék az én erántam és első Feleségemről maradtott gyermekeim eránt meg mutatott és eléggé meg nem jutalmazható hűségéért 200, az az kétszáz Forintokat Tzedulában, őlly fel tétel alatt: hogy ha házamban gyermekeimmel csendesen nem maradhatna, és a' szükséges élelmet, ruházatot ő reá nézve gyermekeim ki nem szolgáltatnák azon két száz Forintokat javaimból Törvény útján is meg vehesse és arról tettzése szerént rendelést tehessen. Feketehegyenn Szent Jakab havának 15^k napján, '833^k Eszt.

Előttünk

Kertvélesy Pál

L. S.

Dongó Mihály

Keze X vonása

Rendes Prédikátor

Kertvélesy fogalmazásának jellemzője a bevezető formula: „Alább írt megemlékezőm arról, hogy halandó vagyok, ezen Levelemnek rendiben adom tudtokra mindeneknek, a' kiknek illik;” vagy egy másik ugyancsak reá jellemző kezdés: „Alol írt adom tudtokra akiknek illik, hogy én Isten rendelése szerént házassági életre adván magamat vettem Hitestársul.” Ezután következik az ígéret, esetleg az ellenmóring.

Jellemző a Kertvélesy-féle befejező formula is: „Melynek nagyobb erejére ’s hitelére adom ezen Moring Levelemet, magam írni nem tudván kezem kereszt vonásával meg erősítve.” Máshol: „Hogy ezenn Moring annak idejébe tellyesítődjön be, annak erejére adom, ezenn tulajdon nevem, alá írásával meg erősített Moring Levelemet.” Ha mindketten megerősítették a házassági szerződést aláírásukkal, akkor: „Hogy ezenn egyességünk mind mi, mind maradékunk által megtartasson, annak erejére adjuk, ezenn nevünk alá írásával, és kezünk keresztvonásával megerősített Moring Levelünket.” Nem ragaszkodott szigorúan a záróformulához, elég gyakran el is hagyta.

Nánási Fodor Pál hat évig lelkészkedett Feketicsen, ez idő alatt tucatnyi móringlevelet fogalmazott, amelyek magukon viselik fogalmazójának stílusát. Egyik jellemzője fogalmazványa bevezető formulájának a második házasság kihangsúlyozása. Nánási Fodorra jellemző kezdések: „Én alol is megnevezett Ubornyai János Isten’ rendelése szerént második Házasságra lépvén vettem magamnak Házastársul.” Másképpen:

„A’ tejes Szent Háromság Istennek nevében

Én Kelemen János Isten rendelése szerint Házassági életre határoztam magamat és elvettem jövődöbeli feleségül . . .”

A befejező formula ugyancsak jellemzi Nánási Fodor Pált; néhány formája van, más a megfogalmazás akkor, ha a mórिंगban feltüntetett összeget, vagy egyéb ígérteteket az örökösök gyermekek, a „maradék”ok kötelesek kiadni: „azon Summát az én elébb, történhető halálom esetére az én Javaimban örökösülendők mindjárt halálom után minden hijánosság nélkül ki fizetni tartoznak;” más ha a gyerekek a „maradék”ok a végrehajtók: „ . . . kifizetni az én maradékaim hijánosság nélkül kötelesek lesznek”. Egy harmadik változat, ahol a gyermekek és rokonok is érintettek az örökségben: „Hogy ezen egyességünk mind mi általunk, mind pedig maradékunk ’s Atyámfiainak által megtartasson, annak erejére adjuk ezen nevünk aláírásával ’s kezünk keresztvonásával meg erősített Moring Levelünket.”

Ha a feleség ellenmóringot ajánl, ez esetben is sajátos a Nánási Fodor-házassági levél, a férj esetében így kezdődik:

„Én mint Férj az én elébb történhető halálom esetében alól megnevezett Feleségemnek önként ajánlom minden akkor található vagyonomat, még pedig úgy, hogy az én Atyámfiainak Feleségemen semmi keresetek ne lehessen.”

A feleség ígérete:

„Én pedig mint Feleség hasonlóképpen azt ígérem és ajánlom, hogy minden akkor található vagyonomat ha én elébb meghalnék mint Férjem, egészen ő reá maradjon, és ahoz senkinek semmi jussa ne legyen.”

A Berhidai Keresztes József megfogalmazta móringleveleket a tömörség jellemzi:

„Házassági Egyesség

Mely szerént én alol is írt Szabó János történhető halálom esetébe – jövődöbéli nőmnek Botlik Mariának ajánlok 50. az az ötven váltoforintokat, – melyet javaimból maradékim kifizetni kötelesek léshnek.

Kelt Feketehegyen 1843^k évi nov. 13^{kán}

Mi előttünk

B. Keresztes József mk Pred.

Szabó János

Gönczi István Násznagy.”

Ez a tömörség jellemzi az ellenmóringos házassági szerződéseket is:

„Házassági Egyesség

Melly szerént mi alol irottak történhető halálunk esetébe kötelezzük magunkat, névszerint én Finta József arra hogy – nőmnek Bordás Máriának javaimból 100. Vforintokat adatni rendelek, – én pedig Bordás Mária férjemnek Finta Józsefnek fele ágybelimet ajánlom –,

Kelt Feketehegyen 1844. évi Mart 20^{kán}

Mi előttünk

Bordás Mihály

Finta Josef mk

Fehér János

Bordás Mária mk X

Molnár Josef.”

Vagy egy másik példa:

„Mely szerént én alol írott Jósa Katalinnal házas életre lépven. – történhető halálom esetében, nevezett Nőmnek 100. az az száz pengő frtot javaimból adatni rendelek viszont ha nőm elébb halna meg – az addig edjűtt szerettek, ágybeli nállam maradjon.

Kelt Feketehegyen 1844^k évi November 6^{kán}.”

A Kozma Lajos megfogalmazta móringleveleken érződik, írója járatos a jogi szaknyelvben, ott meghonosodott formát használt. Élesen elkülönül, amikor csak a jövődö férj móringol, ennek példája:

„Moringlevél

Alol írt ezennel adom tudtokra akiknek illik, hogy néhai Német István özvegyével a’ törvényes szokás szerént házasságra lépven néki hozzá vonszó szeretetem jeléül 200- szóval kétszáz válto forintokat köteleztem halálom esetében vagyonombol kifizetendőket.

Miről e’ sajtát nevem alá írásával ’s az illető tanúk előtt kelt Moringleveletem adom.

Feketehegyen, az 1853^{dik} évi Mártius hó’ 29^{dikén}.

Mi előttünk

Molnár Mihály Eskütt

Olajos Kis Sándor keze X vonása

Varga Mihály X és

Kozma Lajos mk mint helybeli eskető pap P. H.”

A móringlevél két, világosan elkülöníthető részre tagolódik: a móringlevél ígérete, valamint a saját, illetve tanúk aláírása és a pap „Bizonyosság”-a.

Teljesen modern, jogásznyelven fogalmazta meg Kozma Lajos azokat a házassági egyezségeket, amelyek ellenmóringot is tartalmaznak:

„Házassági Egyesség

Alol írottak ezennel nyilvánítjuk, hogy egymással törvényes házasi életre lépven, következő költsönös ajánlást tettük:

a) Egy részről: én Sárándi Mihály előbb történhető halálom esetére nőmnek Bútor Teréznek 80 ./. nyoltzvan pengő forintot hagyok. –

b) Más részről: én Bútor Teréz hasonló esetben férjemnek Sárándi Mihálynak 2 ./. két vánkost, 1 ./. lepedőt, és 1 ./. egy derékalyt ajánlok.

Minek erősségére jelen levelünket adjuk.

Költ Feketehegyen 1855^k Octob. 10^{kén}

Fehér József X eskütt tanu

Sárándi Mihály X vőlegény

Tarko Jo'sef eskütt tanu

X Butor Trézija menyasszony

Kozma Lajos mk helybeli pap jelenlétében.”

Ez a fajta móringlevél négy élesen elkülönülő elemet tartalmaz:

a) a bevezető formulát: „Alol írottak ezennel nyilvánítjuk, hogy egymással törvényes házasi életre lépven, következő költsönös ajánlást tettük:”

b) a vőlegény ajánlatát: „Egy részről: én Sárándi Mihály előbb történhető halálom esetére nőmnek Bútor Teréznek 80 ./. nyoltzvan pengő forintot hagyok. –”

c) a menyasszony ajánlatát: „Más részről: én Bútor Teréz hasonló esetben férjemnek Sárándi Mihálynak 2 ./. két vánkost, 1 ./. egy lepedőt, és 1 ./. egy derékalyt ajánlok.”

d) az egyesség megerősítését, amit a szerződő felek és a tanúk aláírtak.

Szilády János lelkészi szolgálatának idején íródtak az utolsó móringlevelek, házassági szerződések, amelyek megfogalmazásuk alapján is megfeleltek a kor hivatalos követelményeinek:

„Házassági szerződés

Mely a mai napon egyrészt Sági Lajos, – másrészt pedig Kórizs Juliána hajadon, mint házasulandó felek között következőleg kötöttetett:

1. A házasságra lépő felek kijelentik, hogy kölcsönös szeretetből egymással házasságra lépnek, s szerződés az egybekelés napján azonnal életbe lép.

2. Sági Lajos mint vőlegény, Kórizs Juliána menyasszonyának igéri, hogy míg őket isten együtt élteti, mindig hú gondviselője leend, ha pedig isten őt előbb kiszólítaná az élők közül, azon esetre kötelezi örököseit ezen végakarátjának minden visszavonása nélküli megtartására: hogy Kórizs Juliánának míg csak mint özvegy az ő nevét viseli, házánál lakást, tisztességes tartást

adjanak; azon esetre pedig ha nevét letéve, mint özvegy máshoz menne férjhez, végkielégítésül neki 100 az az száz forintot kifizessenek.

3. Másrésztől a nő ígéri feleségi hűségét, gondviselését leendő férje irányában.

Mely ekép kötött házassági szerződés a szerződő felek által sajátkezűleg aláíratott.

Kelt Feketehegyen 1875 Julius 30-n

Előttünk

Pál Jozsef

Sápi Lajos

Vajda Péter

Korizs Júliánná.”

A Kozma Lajos megfogalmazta móringlevelektől egy valamiben térnek el ezek: 3. pontként a nő ígéri a házassági hűséget. Ilyen ígéretekre a korábbi móríngolásokban szinte alig akad példa, ha van is, az a jövőendő férj részéről csak mint korlátozó meghagyás.

A móringlevelek harmadik típusa a jegyzők megfogalmazta világi közokirat jellegű házassági szerződések. Ezekből keveset találunk a közölt anyagban, de vannak, viszont világi jellegük korlátozott, hiszen az egyház levéltárába kerültek letétbe.

„Házassági Szerződés

Mely egyrésztől Sápi Mihály mint vőlegény más résztől pedig Bene Erzsébet mint menyasszony között az alább megírott módon kötöttet, úgy mint:

1^{or} Ígérnek a leendő házastársak egymásnak holtig kölcsönös hűséget és szeretetet.

2^{or} Sápi Mihály ünnepélyesen kötelezi magát leendő nőjének Bene Erzsébetnek azon esetben ha ő előbb meghalálna saját vagyonából Egyszáz osztrák értékű forintokat, hitbér fejében ki fizetni.

3^{or} Bene Erzsébet kötelezi magát az esetre – ha ő hamarabb meghalálna leendő férjénél – minden a most férje házához viendő ingóságait férjénél örökös tulajdonául ott hagyni.

Feketehegy Martius 8^a 1863.

Előttünk

Harangozó Lajos Bíró

Sápi Mihály

Szolga István Eskütt

Bene Sára (!) hejett

Dudás János Eskütt

P. H.

név aláíró Keresztes . . . jegyző

Papp Ferencz Eskütt

Erdős János Eskütt.”

A jegyző megfogalmazta mórínglevélnek jellemzője, hogy a szerződő felek nevének feltüntetése után a legfontosabb, első pontként a kölcsönös hűség szerepel: „Ígérnek a leendő házastársak egymásnak holtig kölcsönös hűséget és szeretetet.” A szerződés másban nem tér el lényegesen a szokásosaktól.

A móringlevelek stílusát a kor lelkészi, később pedig a hivatalos megfogalmazások fordulatai jellemzik: „Egybevetett vállal való munkálkodásunk által szerzendő közös vagyonunkrol pedig a’ tetszésünk szerint intézkedés szabad akaratumkban fog állani mind kettőnknek;” majd: „. . . a házasulandó felek kijelentik, hogy egymással viszonos szeretetből házasságra lépnek;” továbbá: „. . . Hitvesemnek született Pap ’Su’sánának eránta kitüntetendő szeretetem jeléül tőle származandó törvényes örökös nélkül hamarábbi elhalásom esetében halálom után részére vagyonomból rögtön kifizetendő 100 ./- százpengő forintokat ajánlok.”

A Berhidai Keresztes József által írt házassági levelekre például a múlt század első évtizedeinek fentebb stílje, a választékos, finomkodó stílus jellemző, ami kicsit megmosolyogtatóvá teszi azokat, mert *nőmről* beszél a falusi környezetben: „történhető halálom esetében, nevezett Nőmnek 100. az az száz pengő frtot javaimból adadni rendelek, viszont ha nőm elébb halna meg – az addig edjűtt szerzetek, ágybeli nállam maradjon”.

A móringlevelek helyesírása nagy tarkaságot mutat, szinte mindegyik megfogalmazónak más és más a helyesírása. Általában jellemzi ezeket a ’ hiányjel feltüntetése az *az* határozott névelőben, az *ez* mutató névmásban, az *az*, *ez* plusz határozóragokból lett névmásokban, valamint az *és* kötőszóban, meg a zs mássalhangzók jelölésében.

Miért apadnak el 1879-ben a móringlevelek? Ez a nagy kérdés, ami megválaszolásra vár. Örökösödési törvény? Amely lehetővé teszi a nőknek, hogy férjük vagyonából függetlenül a móringlevél meglététől örökölhessenek? Valószínű. Az 1870-es évek mélyreható változásokat hoznak a történelmi Magyarország életében. Ez már az európai mércékkel is mérhető közigazgatás felállításának korszaka, a polgári bíróságok megszervezése eredményezhette e népi jogszokásnak a megszűnését Feketicsen.